

Taras, Halina

Wyniki badań wykopaliskowych kurhanu nr 28 na stan. 3 w Tyszowcach, pow. Tomaszów Lubelski

Archeologia Polski Środkowowschodniej 4, 74-87

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

HALINA TARAS

WYNIKI BADAŃ WYKOPALISKOWYCH KURHANU NR 28 NA STAN. 3 W TYSZOWCACH, POW. TOMASZÓW

Kurhany tyszowieckie zidentyfikowano w latach 70. podczas kompleksowych badań w dolinie Huczwy i Siniuchy prowadzonych przez Zakład Archeologii Polski UMCS. Sporządzona została wówczas pierwsza mapa, na której zaznaczono 14 kopców (J. Gurba i in. 1978, ryc. 4), zaś na jednym z nich założono sondaż (L. Gajewski, I. Kutylowska 1976).

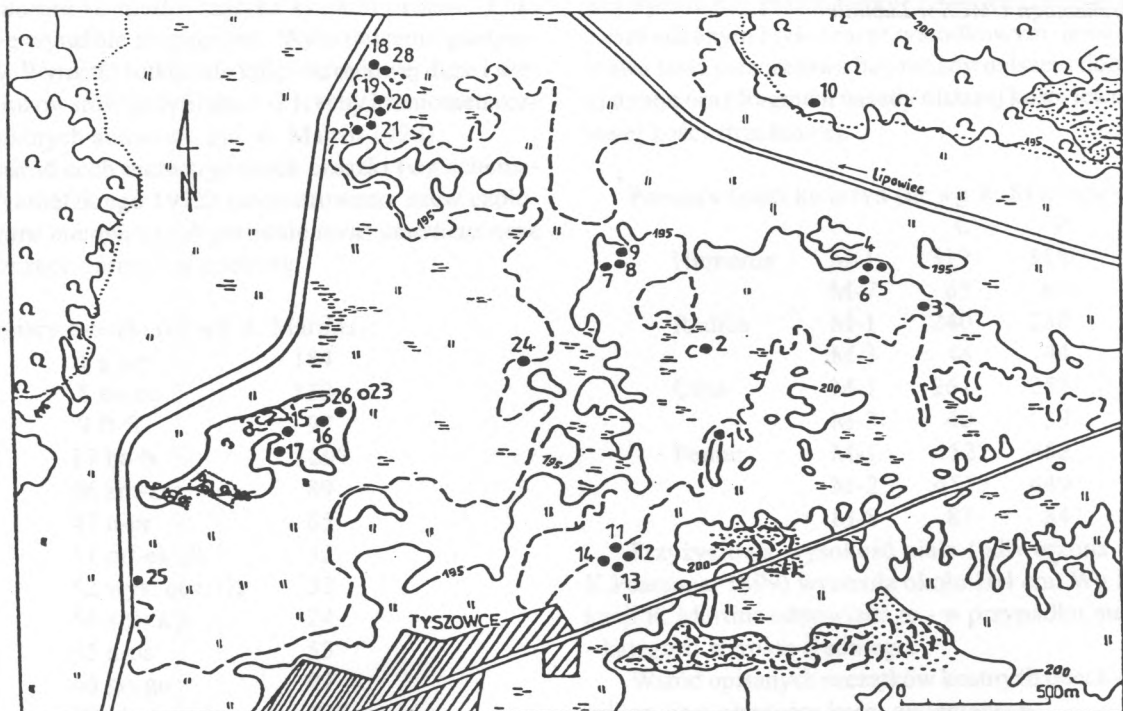
W latach 80. teren ten był sukcesywnie penetrowany, czego efektem było zlokalizowanie kolejnych kurhanów (ryc. 1 – por. J. Kuśnierz 1989, s. 217-218). W tym czasie podjęto również systematyczne badania wykopaliskowe dziesięciu kopców zaś wyniki badań zostały w dużej mierze opublikowane (J. Kuśnierz 1989, 1989a; H. Wróbel 1989).

Badania wykopaliskowe na stanowisku 3 sprowokowane zostały wcześniejszą prospekcją lotniczą, przeprowadzoną z inicjatywy WKZ w Zamościu. Wykazała ona możliwość istnienia tutaj zniwelowanych nasypów kurhanów położonych w pobliżu znanej już grupy kopców (J. Kuśnierz 1989, ryc. 1, kopce nr 18-22). Badania miały zweryfikować te przypuszczenia. Przeprowadzono je w sierpniu i wrześniu 1998 roku, z funduszy WKZ

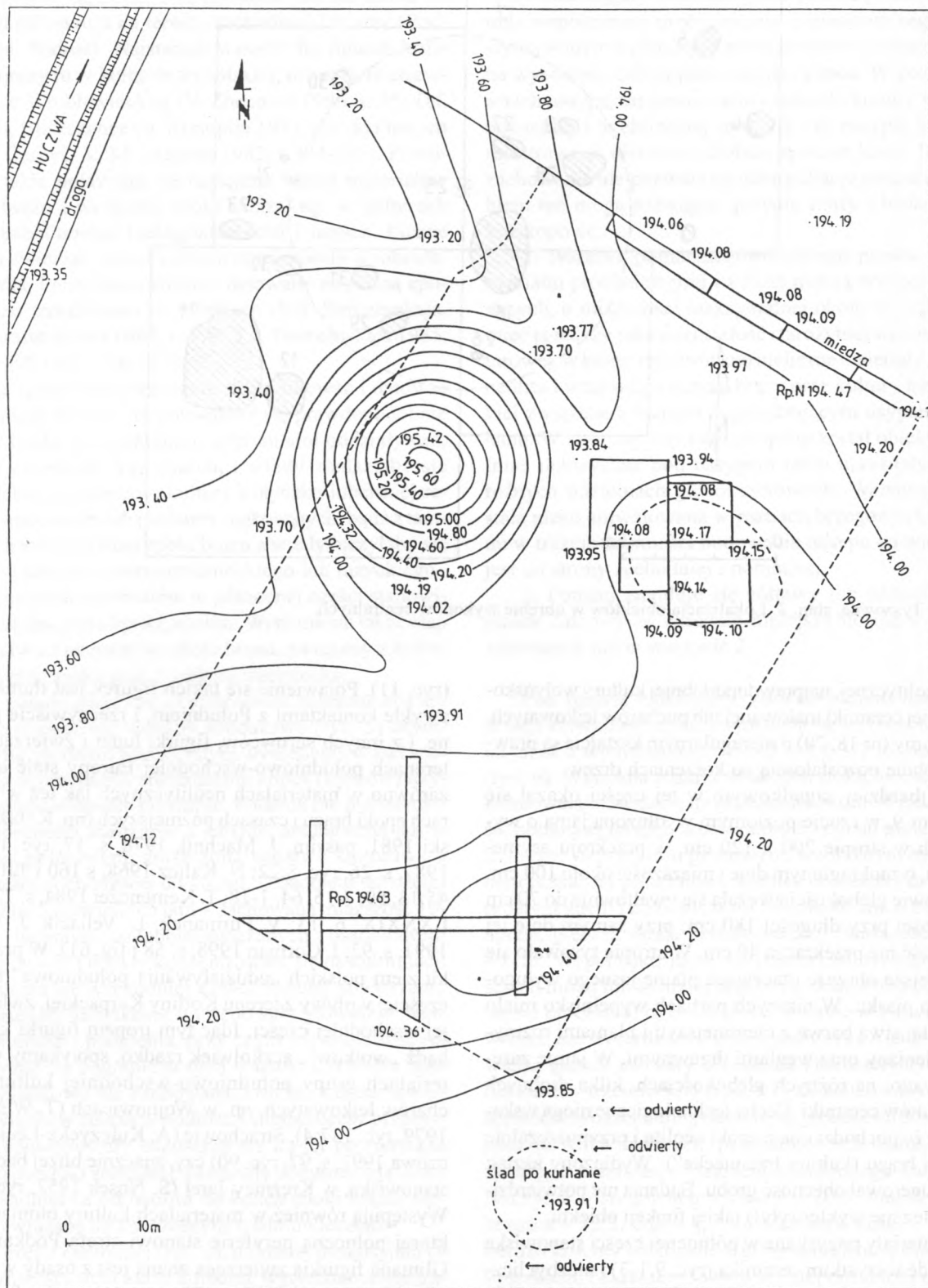
w Zamościu i KA UMCS w Lublinie. Wykopy założone zostały na trzech niewielkich, położonych blisko siebie wyniesieniach po prawej stronie doliny Huczwy (ryc. 2).

W północnej części stanowiska, na granicy pola ornego i łąki, założony został sondaż długości 45 m i szerokości 2 m, który wytyczono zgodnie z kierunkiem nachylenia stoku. Podzielono go na 4 mniejsze odcinki: 1a, 1b, 1c, 1d (ryc. 4). Różnice wysokości między krańcem E i W wykopu sięgały nieco ponad 40 cm.

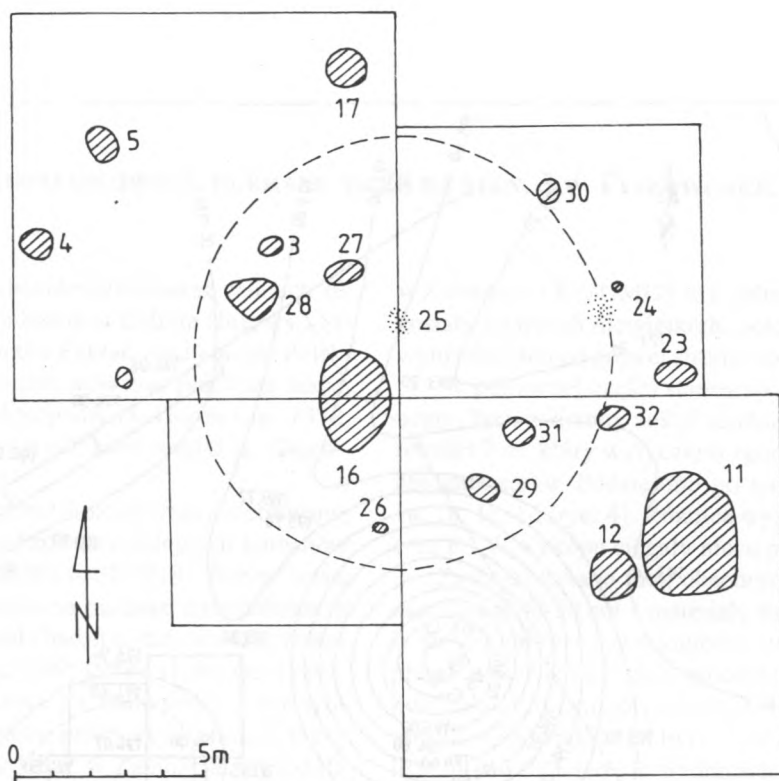
Zaobserwowano tutaj obecność warstwy kulturowej miąższości 40-50 cm – materiały zabytkowe lokalizowały się w humusie oraz podglebiu, które stanowił żółtawy piasek z niewielką ilością próchnicy. Ponadto na głębokości około 50 cm od powierzchni ziemi, ukazało się 9 obiektów. W większości były to, w rzucie poziomym kołiste lub owalne, jamy o średnicach 110-120 cm, nieckowate w przekroju (nr 1, 2, 8, 13, 14, 19). Zachowały się tylko ich części przydenne miąższości 35-40 cm. Z reguły rejestrowano w nich nieliczny i zwykle mało charakterystyczny materiał zabytkowy. Wyjątkowym okazał się obiekt nr 8, gdzie znaleziono dużą ilość zniszczonej cera-

Ryc. 1. Tyszowce, stan. 3. Lokalizacja kopców w dolinie Huczwy (wg W. Zielińskiego z uzupełnieniami J. Kuśnierza i H. Taras).

Ryc. 2. Tyszowce, stan. 3. Plan sytuacyjno-wysokościowy (wykonał J. Niedźwiedź).

Ryc. 3. Tyszowce, stan. 3. Lokalizacja obiektów w obrębie wykopów centralnych.

miki neolitycznej, najprawdopodobniej kultury wołyńskolubelskiej ceramiki malowanej lub pucharów lejkowatych. Dwie jamy (nr 18, 20) o nieregularnym kształcie są prawdopodobnie pozostałością po korzeniach drzew.

Najbardziej zagadkowym w tej części okazał się obiekt nr 9, w rzucie poziomym wydłużona jama o wymiarach w stropie 200 x 120 cm, w przekroju asymetryczna, o zaokrąglonym dnie i miąższości około 100 cm. W połowie głębokości zwężała się gwałtownie do 70 cm szerokości przy długości 180 cm; przy samym dnie jej szerokość nie przekracza 40 cm. W stropie rysowało się ciemniejsze obrzeże otaczające plamę jasnego wyługowanego piasku. W niższych partiach wypełnisko miało jednolitą, siwą barwę z ciemniejszymi plamami rozmytej spalenizny oraz węglami drzewnymi. W jamie zarejestrowano, na różnych głębokościach, kilka drobnych fragmentów ceramiki. Cechy technologiczne mogą wskazywać, że pochodzi ona z epoki neolitu i przypuszczalnie z epoki brązu (kultura trzciniecka?). Wydłużony kształt jamy sugerował obecność grobu. Badania nie potwierdziły (ale też nie wykluczyły!) takiej funkcji obiektu.

Materiały pozyskane w północnej części stanowiska to przede wszystkim ceramika (ryc. 9:1-3) i niezbyt liczne wyroby krzemienne. W zachodniej części sondażu znaleziono też kilka rozcieraczy granitowych.

Najciekawszym znaleziskiem pozyskanym z warstwy kulturowej jest uszkodzona – pozbawiona głowy, gliniana figurka zwierzęca – krowy(?) znaleziona w sondażu 1d

(ryc. 11). Pojawienie się takich figurek jest tłumaczone zwykle kontaktami z Południem, i rzeczywiście gliniane, i z innych surowców, figurki ludzi i zwierząt są na terenach południowo-wschodniej Europy stale obecne zarówno w materiałach neolitycznych jak też w kulturach epoki brązu i czasach późniejszych (np. K. Jażdżewski 1981, *passim*; J. Machnik 1978, s. 17, ryc. IV:1-2, 1987, s. 26, ryc. 8:22; N. Kalicz 1968, s. 160 i Taf. 42:6, 45:13, 59: 7-15, 64: 1-18; T. Kemenczei 1984, s. 72 i Taf. LXXXIX: 6, 13; V. Furmanek, L. Veliacik, J. Vladar 1991, s. 92; I. Corman 1998, s. 58 i fig. 61). W przypadku ziem polskich „oddziaływania południowe” to najczęściej wpływy z terenu Kotliny Karpackiej, zwłaszcza jej wschodniej części. Idąc tym tropem figurki krówek bądź „wołków”, aczkolwiek rzadko, spotykamy w materiałach grupy południowo-wschodniej kultury pucharów lejkowatych, np. w Wojnowicach (T. Wiślański 1979, ryc. 137:4), Strachowie (A. Kulczycka-Leciejewiczowa 1997, s. 97, ryc. 90) czy, znacznie bliżej badanego stanowiska, w Krężnicy Jarej (S. Nosek 1957, ryc. 5-6). Występują również w materiałach kultury otomańskiej, której północną peryferię stanowi strefa Podkarpacia. Gliniana figurka zwierzęca znana jest z osady w Trzcinicy (S. Czopek 1998, s. 77, ryc. 41), w środkowowschodniej Polsce jednak (badane stanowisko w Tyszowcach leży na zachodnim krańcu Wyżyny Wołyńskiej) nieczytelne są bezpośrednie oddziaływania z ośrodków otomańskich na kulturę trzciniecką. Wzorce kultur spiral-

no-guzowych, o ile się pojawiają, są już przetworzone, noszą piętno wtórności.

Plastyka figuralna zakorzeniona jest też silnie od początków neolitu na terenie zachodniej Ukrainy (Podniestrze, Podole). Najstarsze wzorce dla figurek krów znajdujemy tu w kulturze trypolskiej, np. w Bernaszewce, Łuce Wrublewieckiej (V. Zbenovič 1996, s. 55, Taf. 38:1-4), Bliszczance (V. Konoplja 1997, rys. 8) i innych (E. K. Černyš, V. M. Masson 1982, s.244-245). Przedmioty takie pojawiają się następnie wśród materiałów epoki brązu i wczesnej epoki żelaza, np. w kulturach Noua-Sabatinovka, bielogrudowskiej i innych. Liczne figurki zwierząt, wśród których dominowały wyobrażenia bydła, i antropomorficzne, datowane na późną epokę brązu znajdowano w zolnikach (S.S. Berezanskaja, I.N. Šarafudinova 1985, s. 496; S.S. Berezanskaja 1985, s. 508-509 i ryc. 136:16, 22).

Nie sposób jednoznacznie sklasyfikować i datować znalezionej figurki. Jej pojawienie się prawdopodobnie wiązać trzeba ze wschodnimi kierunkami oddziaływań, bądź z ośrodków trypolskich, i wtedy znalazłaby się w kontekście osadnictwa kultury wołyńsko-lubelskiej ceramiki malowanej lub pucharów lejkowatych, bądź z tamtejszych kultur późnej epoki brązu a wtedy łączyłaby się z fazą osadnictwa późno-trzcinieckiego lub lużyckiego.

Większość materiałów w północnej części stanowiska związana jest z epoką neolitu. Wyróżniono także etap osadnictwa z początków epoki brązu, związany z kulturą mierzanowicką oraz z kulturą trzciniecką.

W południowej części stanowiska założone zostały trzy krzyżujące się wykopy sondażowe (ryc. 5) usytuowane na owalnym piaszczystym wyniesieniu w taki sposób aby w przypadku stwierdzenia kopca (kopców) użyć jego prostopadłe przekroje. Badania nie potwierdziły tu obecności kurhanów a jedynie, analogiczną jak w wykopie północnym, zniszczoną warstwę kulturową o miąższości dochodzącej do 40 cm. Odślonięto też części przydatne 5 niewielkich jam – zachowana miąższość 10-40 cm – najprawdopodobniej związanych z osadnictwem pradziejowym. Obiekty koncentrowały się na kulminacji wyniesienia we wschodniej części badanej przestrzeni.

Materiały zabytkowe występowały głównie w warstwie humusu i podglebia, przy czym ich większość rejestrowano na pograniczu tych warstw. Ceramika była tutaj wyjątkowo źle zachowana, krucha, a duża zawartość związków żelaza w podłożu i silne procesy przemiany spowodowały osadzenie się na jej powierzchni twardej powłoki żelazistej. Materiały dokumentują obecność osadnictwa od neolitu do końca epoki brązu, nie licząc związane są z wczesnym średniowieczem.

W części centralnej (ryc. 3), najmniej dyskusyjnej co do możliwości istnienia tu kurhanu, wytyczono magistrale wzdłuż osi N-S i E-W i teren ten badano naprzemianległymi ćwiartkami. Działki oznaczono: NW, NE, SE, SW.

Prace wykopaliskowe potwierdziły istnienie kurhanu (nadano mu nr 28) o pierwotnej średnicy około 11 m.

Układ warstw:

1. Warstwa orna o miąższości do 35 cm (pojedyncze ślady orki sięgały niekiedy głębiej), którą stanowił humus współczesny przemieszany z piaskiem regularnie wyorywanym z głębszych partii; warstwa ta znajduje się na wysokości dolnej partii nasypu kopca. W pozostałościach nasypu zarejestrowano materiały kultury mierzanowickiej i trzcinieckiej (ryc. 10). W nasypie kurhanu rejestrowano nieliczne, drobne, spalone kości. Ich stan zachowania nie pozwala na identyfikacje gatunku¹. Problem ten mogą rozwiązać jedynie szlify i badanie mikroskopowe.

2. Warstwa pomarańczowo-żółtego piasku z prześciami próchnicznymi i z dużą ilością wytrąceń żelazistych, o miąższości maksymalnej około 30 cm; rozumieć ją należy jako pozostałość starożytnej warstwy kulturowej, w której rejestrowano nieliczne materiały z epoki neolitu i wczesnego okresu brązu oraz kultury trzcinieckiej związane z etapem poprzedzającym usypanie kurhanu. W strop tej warstwy wkopany został obiekt nr 16. Inne, uchwycone pod nasypem jamy ujawniały się na różnych poziomach głębokościowych. Warstwa ta została nieco zniwelowana w partiach brzegowych kurhanu w trakcie czynności budowania nasypu co widoczne jest od strony zachodniej i północnej.

3. Poniżej znajduje się żółtawy lub żółtawo-siwy piasek calcowy ze znacznie mniejszą ilością wytrąceń żelazistych niż w warstwie 2.

Pod prawie całkowicie znielowanym nasypem, w jego centralnej części, znajdowała się wydłużona, płytka jama o wymiarach około 3,2 x 1,6-1,7 m. ob. nr 16 (ryc. 6). Wkopana została na lekkim stoku, w części południowej pojawiła się na głębokości około 30 zaś w części północnej na głębokości około 55 cm od punktu centralnego. W przekroju pionowym, wzdłużnym była asymetryczna. Jej południowy kraniec charakteryzował się prostym dnem i miał miąższość około 40 cm. Część północna, głębsza miała kształt niecki i miąższość około 80 cm. Wypełnisko jamy, na poszczególnych głębokościach mniej lub bardziej regularne, dość słabo odcinało się od otoczenia; było plamiste, siwawe w barwie. Wewnątrz, nie stwierdzono śladów pochówku a jedynie niewielki garnek esowaty o cechach charakterystycznych dla kultury trzcinieckiej (ryc. 8:1) zlokalizowany w części środkowozachodniej obiektu na głębokości 55-68 cm, ponadto kilka drobnych, przypadkowych ułamków ceramiki, 1 krzemień i fragment obrobionego kamienia. Naczynie o średnicach wylewu – 10,5, maksymalnej brzuśca – 12,5, dna – 8,5 cm oraz wysokości – 11 cm, bardzo kruche, wykonane z gliny schudzonej tłuczniem i piaskiem, charakteryzowało się niepogrubionym brze-

¹ Wyrazy wdzięczności kieruję pod adresem Pani dr hab. W. Kozak-Zychman i Pana dr. A. Gąsiorowskiego, którzy byli uprzejmi konsultować materiały kostne.

giem i zdobnictwem mieszczącym się w konwencji kultury trzcinieckiej, raczej późnej jej fazy.

Nasyp przykrywał kilka innych niewielkich, obiektów wkopanych w podłoże, w tym 2 groby neolityczne (H. Taras, A. Zakościelna 1999) oraz trzy niewielkie jamy (nr 3, 31, 29) i dołek słupowy (nr 26). W części zachodniej nasyp nosi ślady późniejszych uszkodzeń (obiekt nr 27 i być może 28).

Od strony południowej nasypu kurhanu, w profilu, ale też na planie działki SE i w mniejszym stopniu SW, bardzo słabo rysowała się jama przykurhanowa – z której prawdopodobnie pozyskano część materiału na nasyp kurhanu – szeroka na około 150 cm, głęboka na około 30 cm i dość nieregularna. Dość szybko musiał „powrócić” tutaj piasek z niszczonego nasypu; zasadniczo nie wyróżniał się on barwą (nieco jaśniejszy, silniej wyługowany) natomiast miał bardziej sypką konsystencję.

Najtrudniej jest wytyczyć wschodnią granicę pierwotnego zasięgu nasypu. Z tej strony nie rysuje się wyraźne podcięcie warstwy kulturowej czy też rodzaj zagłębienia, z którego ewentualnie wybierano piasek. Kierując się układem koncentracji wytrąceń żelazistych, które są charakterystyczne dla warstwy nr 2 można wyznaczyć tylko przybliżony zasięg nasypu od krańca wschodniego.

Poza zasięgiem pierwotnego nasypu układ warstw przedstawiał się następująco: warstwa humusu sięgająca nawet do 40 cm grubości; miejscami intensywnie czarna, tłusta („bazienna”). Poniżej znajdowała się warstwa przemywania: piasek z pewną ilością próchnicy i jeszcze niżej piasek calcowy. Warstwa kulturowa zawierała materiały zarówno z warstw destrukcyjnych nasypu jak też z kolejnych faz osadniczych. Poza materiałem neolitycznym i z początków epoki brązu wystąpiła tu ceramika z późnej fazy kultury łużyckiej oraz ceramika wczesno- i późnośredniowieczna.

Na południowy wschód od kopca stwierdzono kolejną, dużych rozmiarów prostokątną jamę (ryc. 7). Obiekt w momencie ujawnienia się na głębokości około 50 cm (na rysunku działki SE już na głębokości 40 cm w miejscu tym widoczne są dwie plamy próchniczo-węglowe) miał kształt zbliżony do nieregularnego czworokąta, lecz zaledwie po kilku centymetrach od strony północnej ujawniła się odrębna, płytka, owalna w kształcie jama o średnicach 90 i 120 cm połączona z prostokątnym, dość regularnym zagłębieniem z zaokrąglonymi bokami o wymiarach 260 x 240 cm. Owalna „nisza” po stronie północnej zanika po 10-15 cm zaś główne zagłębienie stopniowo zmienia kształt stając się prawie okrągłe o średnicy około 200 cm. W profilu podłużnym jama okazała się asymetryczna, z płytką, o prostym dnie zagłębieniem od strony północnej (owalna nisza) i lekko nieckowatym zagłębieniem głównym. W profilu poprzecznym obiekt był również nieco asymetryczny, ścianka wschodnia biegła lekko skośnie podczas gdy zachodnia była pionowa. Dno obiektu było prawie płaskie zaś

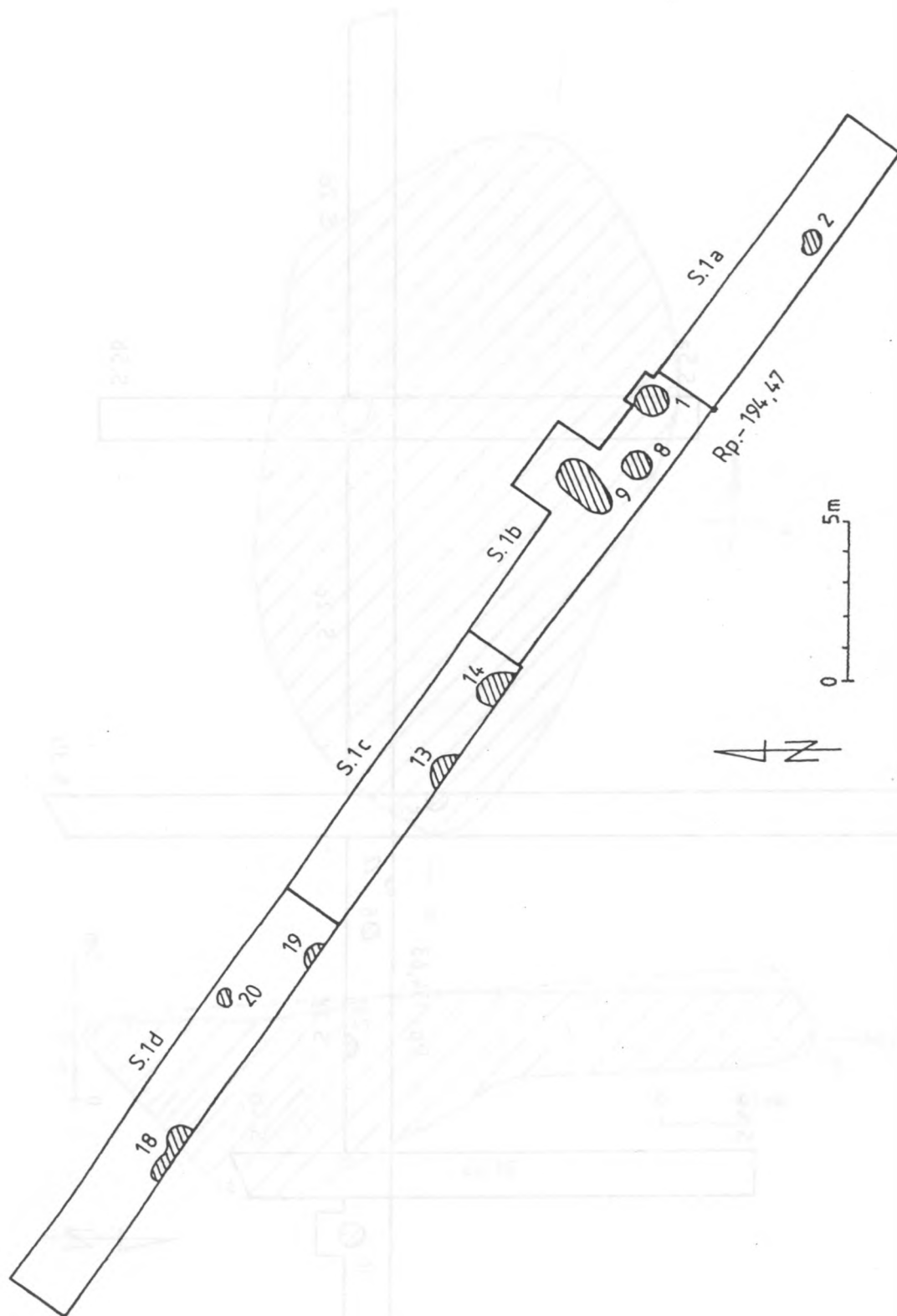
maksymalna miąższość jamy wynosiła około 60 cm. Wypełnisko w stropie stanowił szary piasek, jaśniejszy w owalnej niszy (tutaj w centrum wystąpiła plama żółtego piasku) i w południowej części prostokątnego zagłębienia oraz ciemnosiwym (większa koncentracja próchnicy oraz rozmyta spalenizna) w części północnej prostokątnego zagłębienia. W partii przydennej wypełnisko, już niemal okrągłej jamy, stanowił jasnosiwym piasek, w samym spągu zaś rdzawo-brązowy (koncentracja wytrąceń żelazistych); tutaj też na głębokości 100-106 cm znajdowało się niewielkie naczynie – profilowana miska (ryc. 8:2) o średnicach wylewu i maksymalnej brzuśca – 11, dna – 5 i wysokości – 6,5 cm. Niezdobiona miska ma gładkie ścianki, brzeg niepogrubiony i ścięty skośnie a dno lekko wklęsłe. Naczynie wykonane z gliny z domieszką tłuczni i piasku jest bardzo kruche. W jamie wystąpił też drobny materiał ceramiczny, kilka krzemieni i przepalonych kostek w stropie obiektu. Tutaj także, aczkolwiek kształt i wielkość obiektu, sugerował funkcję jamy grobowej, nie zachowały się ślady pochówków. Możliwe, że jama ta przykryta była niewielkim, odrębnym nasypem.

W otoczeniu kopca potwierdzono pozostałości 8 innych jam związanych z różnymi fazami użytkowania terenu. Były to obiekty okrągłe lub owalne, różnej wielkości – od całkiem niewielkich o średnicach 45 cm (nr 7 – V-kształtny w przekroju dołek słupowy), 60-80 cm (nr 4, 5, 30) do większych o średnicach 100-110 (nr 17, 23, 32) i 150 cm (nr 12). W przekroju zwykle nieckowate zachowały się w części przydennej – miąższości 20-40 cm, niekiedy płytsze (nr 30, 32). Obiekt nr 30 to pozostałość, najprawdopodobniej znacznie późniejszego niż kurhan, ogniska, które ujawniło się pod współczesną warstwą orną, w rozsypisku nasypu kopca w postaci drobnych węgla drzewnych i rozmytej płytkiej warstwy spalenizny.

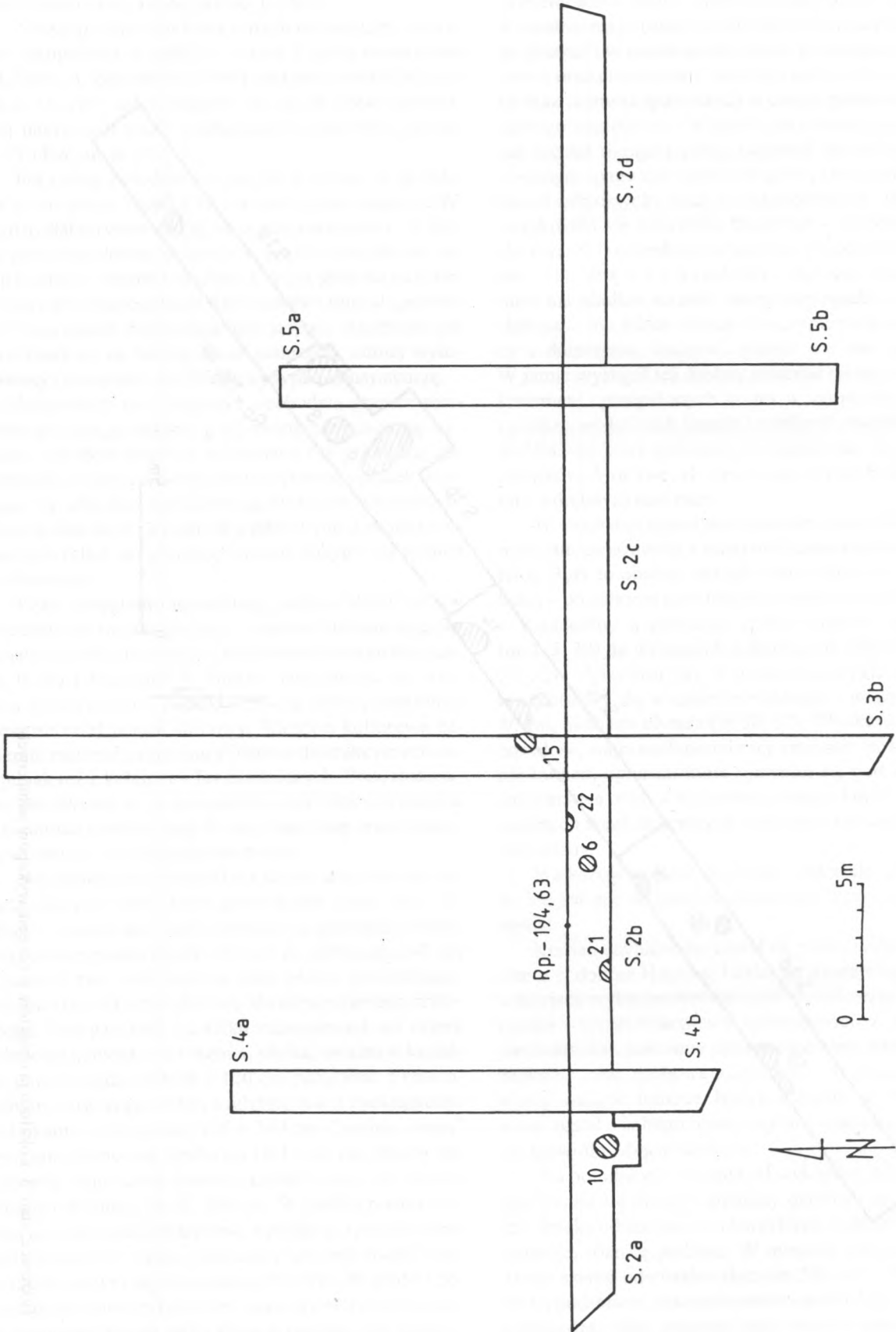
Większość jam nie zawierała materiału zabytkowego lub jedynie drobne nie charakterystyczne ułamki ceramiki.

Kurhan usytuowany został na piaszczystym wyniesieniu w dolinie Huczwy, blisko jej dzisiejszego koryta, w miejscu wykorzystywanym już wcześniej przez neolityczne i wczesnobrązowe społeczności. Z kurhanem związany jest, położony prawie centralnie, obiekt nr 16, zapewne jama grobowa aczkolwiek nie zachowały się w niej szczątki ludzkie. Nasyp kurhanu nr 28 uformowany został z żółtego piasku wydmowego, co znakomicie ujawniło zdjęcie lotnicze.

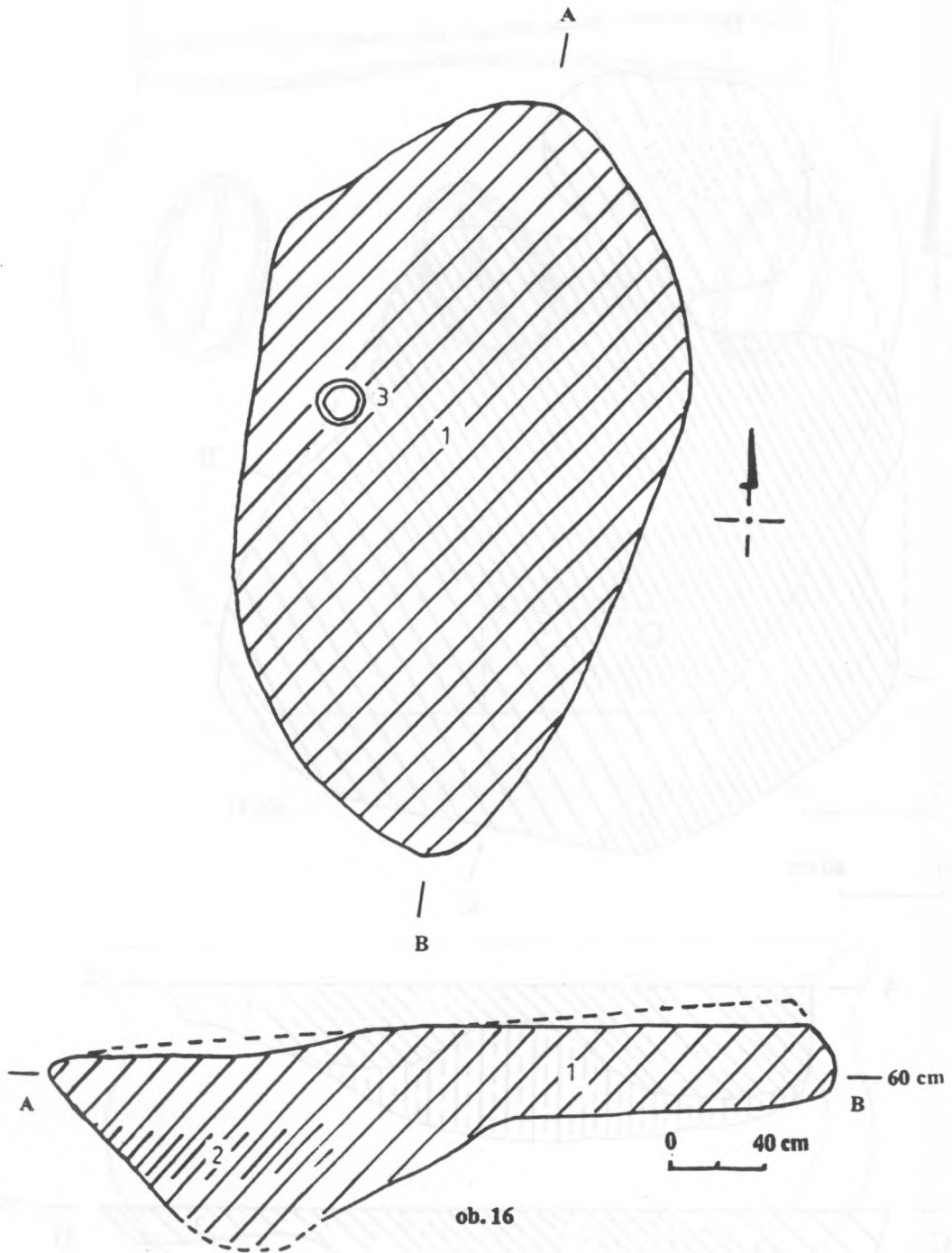
Na południowy wschód od wykopów, na pobliskiej łące rysuje się okrąg o średnicy około 14 m. Czytelny jest dzięki odmiennej w charakterze roślinności, która sugeruje, różnicę podłoża. W miejscu tym przeprowadzono szereg odwiertów (łącznie 26) co 1 lub co 2 m. Na tej podstawie zrekonstruowano profil, który zdaje się potwierdzać fakt istnienia tutaj niegdyś piaszczystego nasypu kolejnego kurhanu.

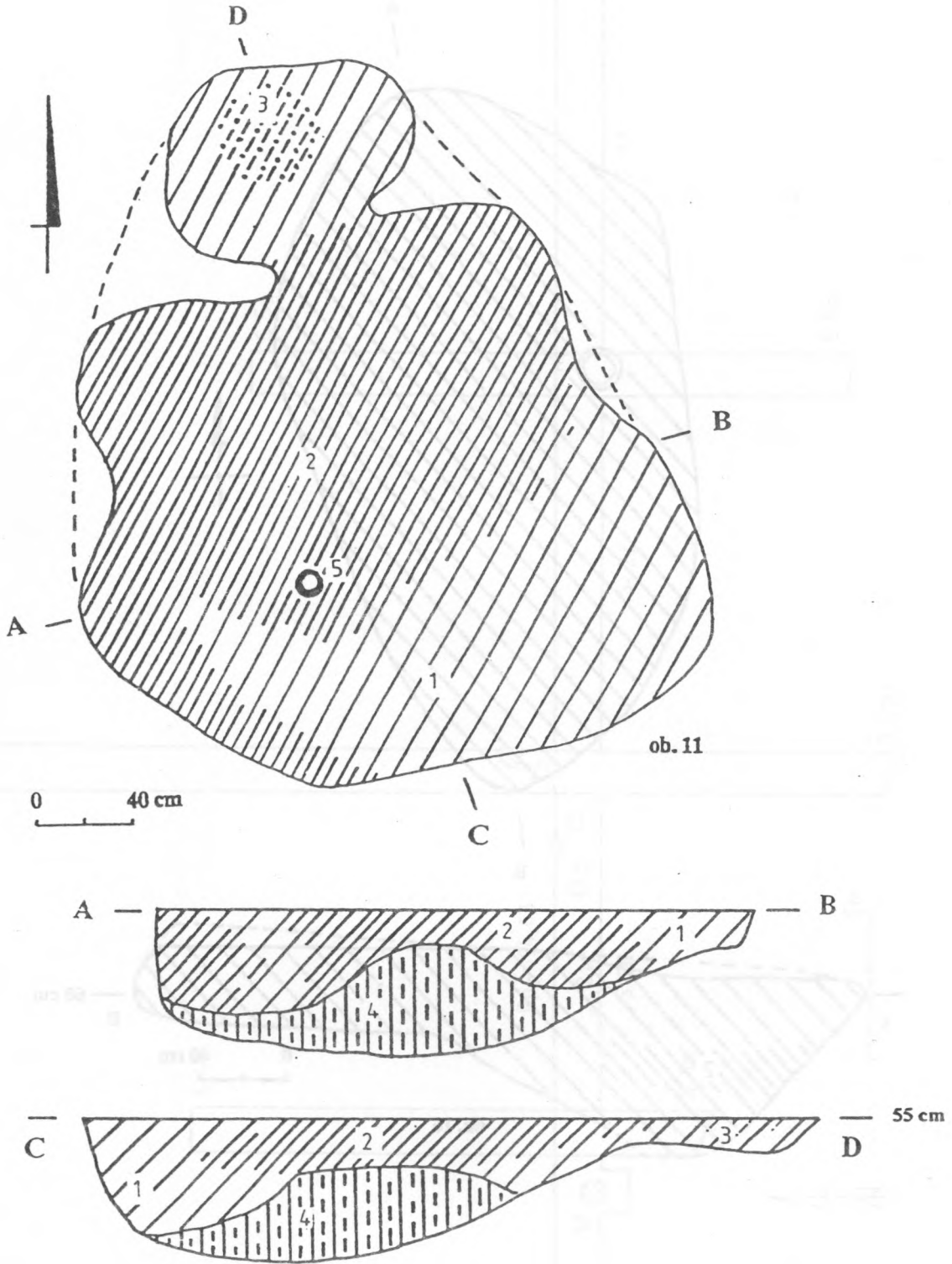
Ryc. 4. Tyszowce, stan. 3. Lokalizacja obiektów w obrębie wykopów północnych.

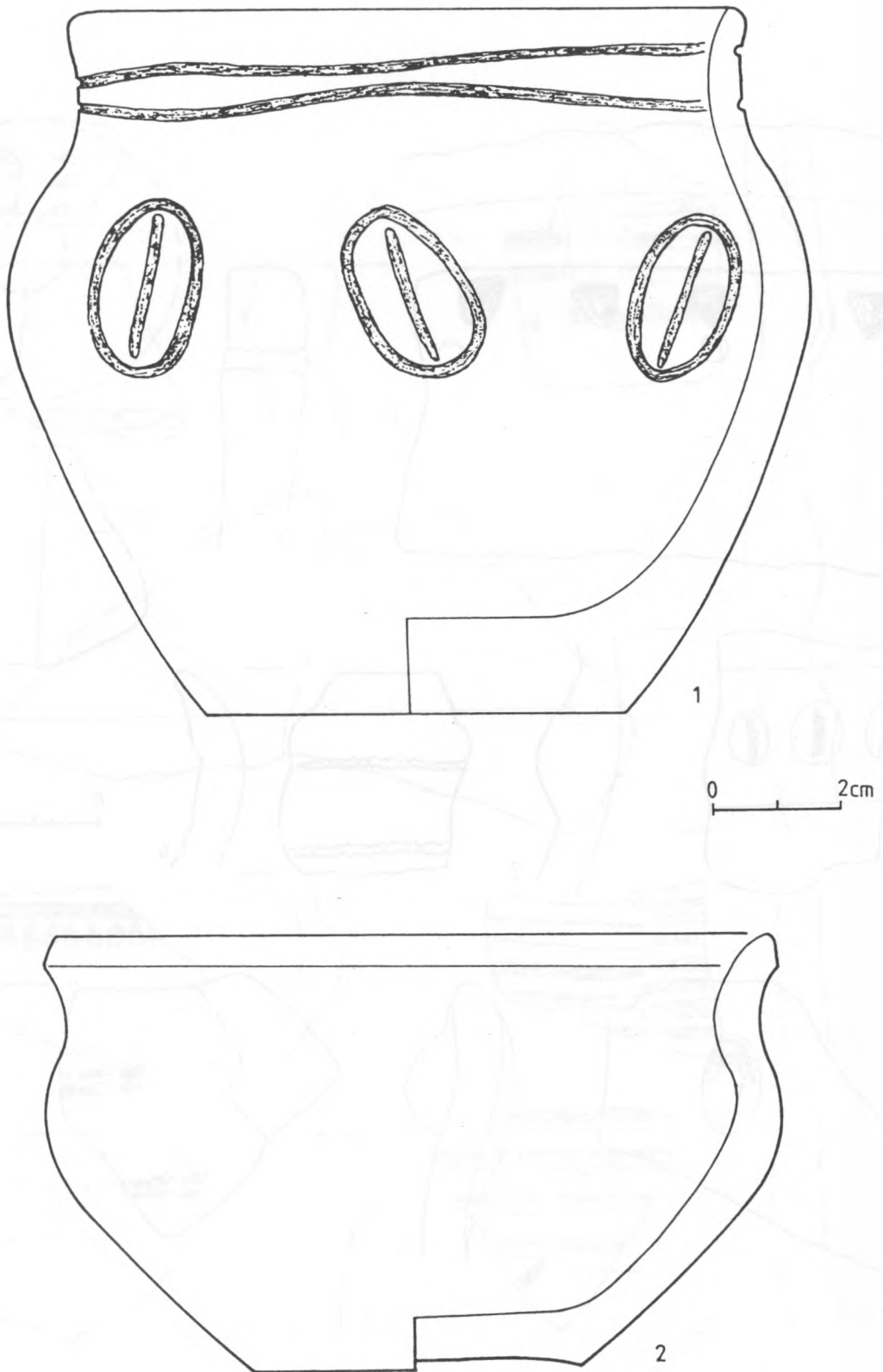
Ryc. 5. Tyszowce, stan. 3. Lokalizacja obiektów w obrębie wykopów południowych.

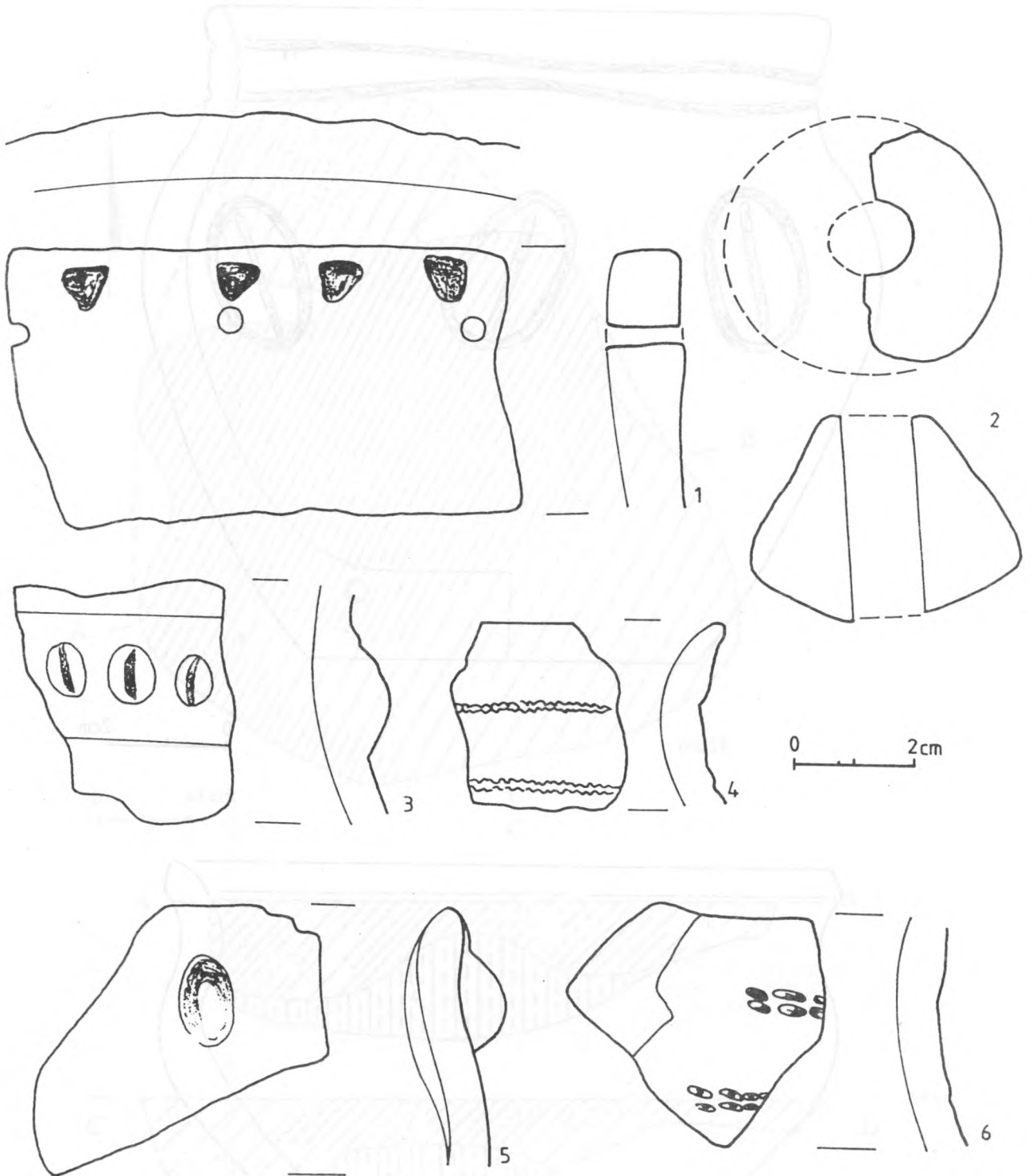
Ryc. 6. Tyszowce, stan. 3. Rzuty poziome i pionowe obiektu nr 16 (1 – jasnosiwý lub siwo-żółty piasek; 2 – siwy piasek, ciemniejszy niż 1; 3 – ceramika).

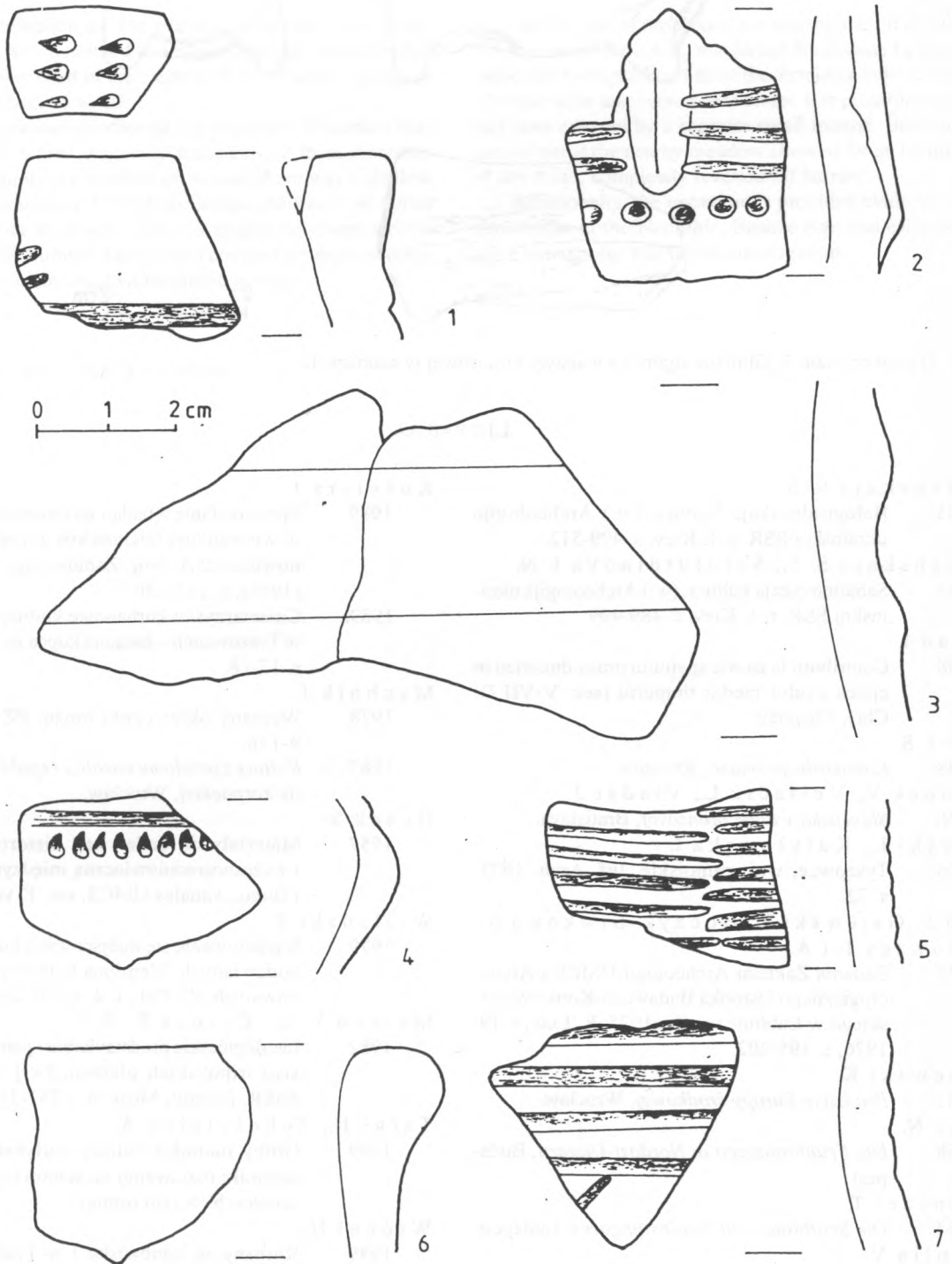
Ryc. 7. Tyszowce, stan. 3. Rzuty poziome i pionowe obiektu nr 11 (1 – jasnosiwý lub siwo-żółty piasek; 2 – siwy piasek, ciemniejszy niż 1; 3 – żółty piasek; 4 – intensywnie rudy piasek z wytrąceniami żelazistymi; 5 – ceramika).

Ryc. 8. Tyszowce, stan. 3. Naczynia z obiektu nr 16 (1) i 11 (2).

Ryc. 9. Tyszowce, stan. 3. 1-3 – ceramika neolityczna z sondaży: 1a (3) i 1b (1,2); 4-6 – ceramika z wczesnego okresu epoki brązu z nasypu kopca nr 28 i jego otoczenia.

Ryc. 10. Tyszowce, stan. 3. Ceramika kultury trzcinieckiej z nasypu kopca nr 28.

Ryc. 11. Tyszowce, stan. 3. Gliniana figurka z warstwy kulturowej w sondażu 1d.

LITERATURA

- Berezanskaja S. S.
1985 Bełogradovskaja kultura, (w:) *Archeologija ukraińskiej SSR*, t. 1, Kiev, s. 499-512.
- Berezanskaja S. S., Šarafutdinova I. N.
1985 Sabatinovskaja kultura, (w:) *Archeologija ukraińskiej SSR*, t. 1, Kiev, s. 489-499.
- Corman I.
1998 Contribuții la istoria spațiului pruto-dnistran în epoca evului mediu timpuriu (sec. V-VII D. Chr), Chișinău.
- Czopek S.
1998 *Kamień-brąz-żelazo*, Rzeszów.
- Furmánek V., Veliačik L., Vladár J.
1991 *Slovensko v dobe bronzovej*, Bratislava.
- Gajewski L., Kutylowska I.
1976 Tyszowce, woj. zamojskie, *Inf. Arch.* 1975, s. 72.
- Gurba J., Gajewski L., Hoczyk-Siwkova S., Kutylowscy I. i A.
1978 Badania Zakładu Archeologii UMCS i Archeologicznego Ośrodka Badawczo-Konserwatorskiego w Lublinie w roku 1975, *R. Lub.*, t. 19: 1976, s. 195-202.
- Jażdżewski K.
1981 *Pradzieje Europy środkowej*, Wrocław.
- Kalicz N.
1968 *Die Frühbronzezeit in Nordost-Ungarn*, Budapest.
- Kemenczei T.
1984 *Die Spätbronzezeit Nordostungarns*, Budapest.
- Konoplja V.
1997 Poselennja košylyvečkoi hrupy trypilśkoikultury Błyščanka-2, „Naukovi zapysky”, Lvivśkyj istoryčnyj muzej, Lviv, vyp. 6, č. 1, s. 77-98.
- Kulczycka-Leciejewiczowa A.
1997 *Strachów. Osiedla neolitycznych rolników na Śląsku*, Wrocław.
- Kuśnierz J.
1989 Sprawozdanie z badań na cmentarzysku kurhanowym kultury trzcinieckiej w Tyszowcach, stanowisko 25A, woj. Zamość, *Spr. Arch.*, t. 40: (1988), s. 217-230.
- 1989a Cmentarzysko kurhanowe kultury trzcinieckiej w Tyszowcach – badania kopca nr 10, *Spr. zam.*, s. 17-18.
- Machnik J.
1978 Wczesny okres epoki brązu, *PZ Pol.*, t. 3, s. 9-136.
- 1987 *Kultury z przełomu eneolitu i epoki brązu w strefie karpackiej*, Wrocław.
- Nosek S.
1957 Materiały do badań nad historią starożytną i wczesnośredniowieczną międzyrzecza Wisły i Bugu, *Annales UMCS*, sec. F, vol. 6: 1951.
- Wiślański T.
1979 Kształtowanie się miejscowych kultur rolniczo-hodowlanych. Plemiona kultury pucharów lejokowatych, *PZ Pol.*, t. 2, s. 165-260.
- Masson V. M., Černyš E. K.
1982 Ideologiczne przedstawienia i pamjatniki iskusstva tripol'skich plemen, [w:] *Archeologija SSSR. Eneolit*, Moskwa, s.241-252.
- Taras H., Zakościelna A.
1999 Groby ludności kultury wołyńsko-lubelskiej ceramiki malowanej na stanowisku nr 3 w Tyszowcach (w tym tomie)
- Wróbel H.
1989 Kurhany ze stanowiska 1 w Tyszowcach, gm. loco na tle osadnictwa kultury trzcinieckiej w okolicach Tyszowiec, *Spr. Arch.*, t. 40: (1988), s. 197-214.
- Zbenovič V.
1996 Siedlungen den frühen Tripol'e-Kultur zwischen Dnestr und Südlichen Bug, *Archäologie in Eurasien*, Bd 1.

HALINA TARAS

EXCAVATIONS OF BARROW 28 FROM THE TRZCINIEC CULTURE AT SITE 3 IN TYSZOWCE, TOMASZÓW LUBELSKI DISTRICT

The examination of this site was preceded by an aerial investigation which pointed to a possibility that some levelled off barrows may exist in the vicinity of a well known group of mounds, numbers 18 to 20.

The excavations confirmed the existence of another barrow (No. 28), which originally measured 12 m in diameter. Under the completely levelled off mound there was a shallow oblong pit measuring 3 x 1,6 m. Inside, no traces of burial were found, but there was a small s-shaped pot characteristic of the Trzciniec culture. The mound covered a couple of other small features including two Neolithic graves.

Katedra Archeologii UMCS w Lublinie

South - east of the mound a quadrangular pit of considerable size, about 3 x 2,4 m, was found. It contained a small unornamented s-shaped bowl from the Trzciniec culture. No traces of burial were discovered here either. It is possible that this pit had been covered by a separate small mound. Bore-hole tests carried out at the nearby meadow allowed for an identification of one more, completely levelled off barrow.

Additionally, the excavations provided evidence that settlements from the Neolithic, Bronze Age and early Iron Age had existed at the site under investigation.